

**ปัจจัยเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลี้ยงปลาหน้าวัด :
ศึกษากรณีแม่น้ำท่าจีน**

**Factors Affecting People Participation on Temple Conservation
Fishes Culture: A Case of Thacheen River**

วิทยานิพนธ์

โดย

นายพงษ์ศักดิ์ วงษ์สง่า

เสนอต่อคณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร
พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

พ.ศ. 2541

วิทยานิพนธ์ : ปัจจัยเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลี้ยงปลาหน้าวัด : ศึกษากรณี
แม่น้ำท่าจีน

: Factors Affecting People Participation on Temple Conservation Fishes
Culture : A Case of Thacheen River .

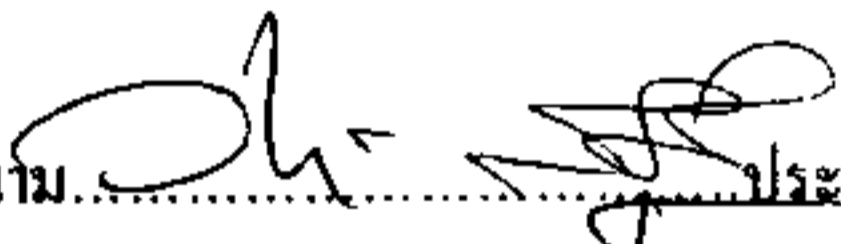
โดย : นายพจนศักดิ์ วงษ์สง่า
: Mr. Prachongsak Wongsanga

นักศึกษาคณะพัฒนาสังคม : ภาคปกติ รุ่น 15 รหัส 520361030

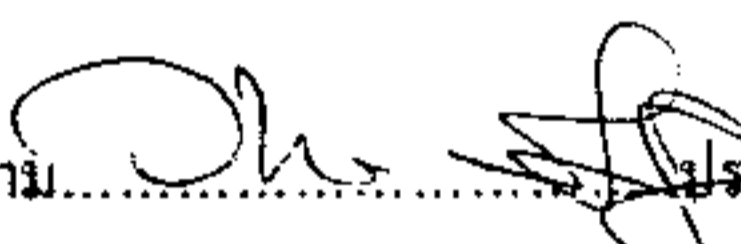
ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้ว เห็นสมควร
รับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) ได้

ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ลงนาม..........ประธาน
(อาจารย์วิรัช รูปจำดี)

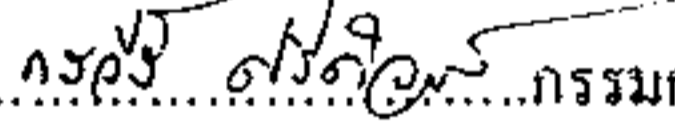
วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2541

ลงนาม..........ประธาน
(อาจารย์วิรัช รูปจำดี)

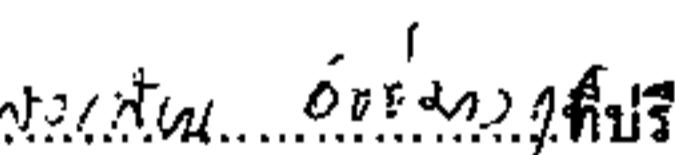
วันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2541

ลงนาม..........ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กรวีร์ ศรีกิจการ)

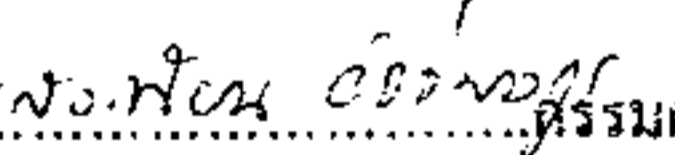
วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2541

ลงนาม..........กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กรวีร์ ศรีกิจการ)

วันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2541

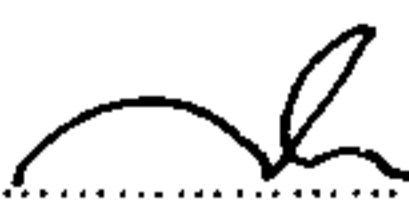
ลงนาม..........ที่ปรึกษา
(อาจารย์แสงเทียน อัจฉิมานุกร)

วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2541

ลงนาม..........กรรมการ
(อาจารย์แสงเทียน อัจฉิมานุกร)

วันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2541

คณะพัฒนาสังคมอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

รองศาสตราจารย์..........คณบดี

(สากล จริยวิทยานนท์)

วันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2541

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ : ปัจจัยเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการเลี้ยงปลาหน้าวัด :
ศึกษากรณีแม่น้ำท่าจีน
โดย : นายผจงศักดิ์ วงษ์สง่า
ชื่อปริญญา : พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)
วิชาเอก : การจัดการการพัฒนาสังคม
ปีการศึกษา : 2541

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์ (1) เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการเลี้ยงปลาหน้าวัด (2) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลี้ยงปลาหน้าวัด (3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลี้ยงปลาหน้าวัด

ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 252 คน ประกอบด้วยพระสงฆ์ กรรมการหมู่บ้าน/ผู้นำชาวบ้าน ประชาชน ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับวัดที่มีการเลี้ยงปลาหน้าวัดในแม่น้ำท่าจีน โดยมีวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 14 วัด ในจังหวัด ชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐม และ จังหวัดสมุทรสาคร ในระหว่างวันที่ 24-31 มกราคม 2541

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ศึกษาใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่ามัธยิม เลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่อสรุปลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน และใช้สถิติอนุมาน ได้แก่ t-test เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัว และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient : r) เพื่อ

(2)

วิเคราะห์ระดับความสัมพันธ์และทิศทางระหว่างปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกับวัดที่มีการเลี้ยงปลาหน้าวัด

ลักษณะโดยทั่วไปของตัวอย่างที่ศึกษา ส่วนใหญ่เป็นชายมากกว่าหญิง และมีการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และมีอายุเฉลี่ย 47 ปี นับถือศาสนาพุทธ มีอาชีพหลักคือ กู้ขายและรับจ้าง มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 6,447 บาท

สภาพการนำทรัพยากรสัตว์น้ำมาใช้ประโยชน์จากแม่น้ำท่าจีน ในระยะเวลา 6 เดือนที่ผ่านมา เคยพบเห็นการจับสัตว์น้ำโดยใช้เครื่องมือ ตาข่าย เบ็ดและแห คิดเป็นร้อยละ 48.4 30.2 และ 7.1 ตามลำดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคและจำหน่าย ความถี่ในการจับสัตว์น้ำทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 31.8

ลักษณะการเลี้ยงปลาหน้าวัดในแม่น้ำท่าจีนเป็นการเลี้ยงปลาแบบธรรมชาติโดยให้อาหารผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงมีการปักป้ายแนวเขตห้ามจับสัตว์น้ำ ด้านการจัดการการจำหน่ายอาหารสัตว์น้ำ การให้อาหารสัตว์น้ำ การทำแพให้อาหาร และการจัดร้านขายอาหารแก่นักท่องเที่ยว ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำที่พบมีหลากหลายชนิดในบริเวณต้นน้ำ และลดชนิดความหลากหลายลงในบริเวณปากแม่น้ำ ปริมาณสัตว์น้ำมีมากขึ้นกับปริมาณอาหารสัตว์น้ำและนักท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมในส่วนของรูปแบบของการมีส่วนร่วมตามการวางแผน กลุ่มพระสงฆ์เป็นกลุ่มที่มีบทบาทมากที่สุด รองลงมาคือกลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มประชาชน โดยคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการวางแผน คิดเป็น 27.02 ,26.44 และ 24.96 คะแนน ตามลำดับ และพบว่าค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการวางแผนของกลุ่ม ประชาชนและกลุ่มผู้นำมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \leq 0.05$)

(3)

นอกจากนี้พบว่า การมีส่วนร่วมในการวางแผนของกลุ่มประชาชนและกลุ่มพระสงฆ์ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง ($P \leq 0.01$) สำหรับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ พบว่า กลุ่มของพระสงฆ์มีส่วนร่วมมากเป็นลำดับที่หนึ่ง กลุ่มของผู้นำและประชาชน รองลงมาโดยมีคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการดำเนินการคิดเป็น 33.55 , 26.94 และ 19.14 ตามลำดับ และพบว่ามี ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในการดำเนินการในทุกกลุ่มตามสถานภาพทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง ($P \leq 0.01$) การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ พบว่า ทุกกลุ่มในชุมชนมีการรับประโยชน์เท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่ากลุ่มพระสงฆ์มีบทบาทในการประเมินผลมากที่สุด รองลงมาคือกลุ่มผู้นำและกลุ่มประชาชน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 12.52 , 8.67 และ 2.31 ตามลำดับ และพบว่ามี ความแตกต่างของการมีส่วนร่วมในการประเมินผลในทุกกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง ($P \leq 0.01$)

การมีส่วนร่วมในภาพรวมของชุมชน พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทมากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มประชาชน โดยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วม เท่ากับ 106.93 , 95.76 และ 79.44 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่ามีความแตกต่างของคะแนนการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มตามสถานภาพในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง ($P \leq 0.01$)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่

1) การได้รับข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงปลาหน้าวัดของชุมชนในระดับปานกลาง ($r = 0.3559 **$)

2) ความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ ($r = 0.3680 **$)

3) ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับ ($r = 0.4171 **$)

(4)

4)ความศรัทธาในผู้นำ ($r = 0.3586 **$)

และ 5)ความศรัทธาในศาสนา ($r = 0.3347 **$)

ส่วนความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงปลาในระดับตำบล ($r = 0.2619**$)

ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ ดังนี้

รัฐ ควรเพิ่มงบประมาณให้แก่ชุมชน เพื่อจัดตั้งกองทุนผลิตอาหารสัตว์น้ำ โดยให้ประชาชนบริเวณริมแม่น้ำดำเนินการผลิตอาหารสัตว์น้ำ และจำหน่ายให้แก่วัด โดยวัดจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวอีกต่อหนึ่ง เพื่อเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน และวัดจะได้ประโยชน์จากชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้ปกป้องสัตว์น้ำบริเวณหน้าวัด และชุมชนจะได้มีส่วนร่วมในการเลี้ยงปลาหน้าวัดมากขึ้น

ABSTRACT

THESIS : Factors Affecting People Participation on Temple Conservation Fishes Culture : A Case of Thacheen River.
BY : Mr. Prachongsak Wongsanga
DEGREE : Master of Arts (Social Development)
MAJOR : Social Development Management
ACADEMIC YEAR : 1998

A study was conducted to determine: (1) the patterns and characteristics in participation of people toward Temple Conservation Fishes Culture, (2) to study the degree of participation of people toward the Temple Conservation Fishes Culture, and (3) to study the relationship of cause factors toward Temple Conservation Fishes Culture.

The data were collected by interviewing a group of samples of 252 people consisting of the monks, leaders of the local people and local people whose residences are nearby the temples which have Temple Conservation Fishes Culture in the Thacheen River. The number of sample temples in the Thacheen River were 14 in Chainat Province, Suphanburi Province, Nakhon Pathom Province and Samut Sakhon Province. Date of data collection was between 24-31 January 1998.

The descriptive statistics such as percentages, averages and standard deviation were used to describe the general characteristics of the subjects, participation patterns and degree of participation of people toward Fishery -Temple Conservation Activities. For inferential statistics, the t-test was used to compare the degree of participation in the activities between the independent variables, and the Pearson' s Product Moment Correlation Coefficient (r) was computed to see the relationship and its direction between factors expected to influence the subjects'

participation and degree of participation of people whose residences are located near the temples which have Temple Conservation Fishes Culture in the Thacheen River.

General characteristics of the study samples: The majority of the samples who joined the fish culture activities in Thacheen River were male and their education level was completed at Primary school (grade 4). The average age of the three groups of monks, leaders of the local people and local people was 47. Their religion is Buddhism. Their occupations were trade and hired workers. The average income per month was 6,447 Baht.

The utilization of fishery resources from the Thacheen River during the past six months were capture fishing operations using nets, hooks and cast nets of about 48.4, 30.2 and 7.1 per cent, respectively. The fish caught were used for households consumption and sold to consumers. The frequency in fishing everyday was about 31.8 per cent.

The characteristics management activities of fish culture in front of the temple along the Thacheen River found were establishment the relevant activities were of fish feed shop, fish feeding, a floating raft for fish feeding and the establishment of food shops for tourists, natural fish culture pass through tourism activities. The temples set the areas for fishing prohibition. Originally there were various kinds of fish species in the Thacheen River, but the number of species gradually declined toward the River Mouth. The abundance of fish species depends on the quantity of fish feed and number of the tourists.

Patterns of participation: The result of the study revealed that most of the people along the Thacheen River took part in planning the activities. The monks group was found to play the major role in those activities, followed by the group of leaders of local people and the group of local people. The average score of participation in planning activities of those groups were 27.02, 26.44 and 24.96,

respectively. The result was also showed that the participation in planning activities were different between groups of local people and leaders of the local people at a significant level of ($P < 0.05$). Further, the participation in planning of activities were different between groups of local people and the monks group at a high level of significance ($P < 0.01$).

Regarding the participation in the implementation of activities, the results showed that the group of monks played the major role, followed by the groups of the leaders of the local people and the local people. The average score of participation in the implementation of activities of the three groups were 33.5, 26.94 and 19.14, respectively. The results also revealed that the participation in the implementation of activities of the three groups were different at a high level of significance ($P < 0.01$). The participation in the sharing of benefits showed that there were no differences between all groups in sharing the benefits from the activities.

For participation in the evaluation of fish culture activities, the results showed that the monks group played the major roles, followed by the groups of leaders of the local people and the local people. The average score of the three groups were 12.52, 8.67 and 2.31, respectively. Further, the results also showed that the participation in the evaluation of the activities of the three groups were different at a high level of significance ($P < 0.01$).

From the results of overall participation of the groups of people under the study it was found that the monks group played the major role at a high level, followed by the group of leaders of the local people and the local people play a role at a moderate level. The average score of participation in the fish culture activities of those three groups were 106.93, 95.76 and 79.44, respectively. Further, it was revealed that the participation in fish culture activities of the three groups were different at a high level of significance ($P < 0.01$).

The factors expected to influence the participation. The results of the study revealed that the factors which had a moderate relationship with the participation of the group of people in the area of the study were 1) perception of information on fishery resources conservation ($r = 0.3559^{**}$), 2) knowledge on fishery resources conservation ($r = 0.2619^{**}$), 3) the expectation of benefits from the fish culture activities ($r = 0.4171^{**}$), 4) the respect given to the leaders of local people ($r = 0.3586^{**}$) and 5) the respect given to the religion ($r = 0.3347^{**}$). Also, a moderate relationship was found between the awareness of the people on fishery resources conservation and their participation ($r = 0.3680^{**}$).

Recommendations

Recommendation from the samples in the study area

The problems and recommendation on the Temple Conservation Fishes Culture reflected the need of the people toward the government to solve various problems while did not pay any attention to the strategy in solving those problem which aimed to reduce and get rid of them. The local people concerning the Temple Conservation Fish Culture request for law enforcement to protect the conservation area according to the Fishery Law.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณอาจารย์วิชัย รูปขำดี ผศ.กรวีร์ ศรีกิจการ และ
อาจารย์แสงเทียน อัจฉิมานูร ที่ท่านได้แนะนำการศึกษาครั้งนี้อย่างละเอียดมีคุณ
ประโยชน์ต่อผู้ศึกษาเป็นอย่างมาก

การศึกษานี้ ประสบความสำเร็จได้ก็เพราะได้รับการสนับสนุนจาก
ผู้บังคับบัญชา การช่วยเหลือจากพี่ๆและน้องๆ ผู้ร่วมงาน ชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบ
ตลอดแม่บ้านทำจีน ตลอดจนชุมชนบริเวณวัดบางจัก ในการทดสอบเครื่องมือสัมภาษณ์
และประมงอำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท ที่ช่วยประสานงานระหว่างการเก็บข้อมูล ซึ่ง
บุคคลดังกล่าวข้าพเจ้าขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ และผู้ที่เป็นกำลังใจในการศึกษา คือ
ภรรยาและบุตร ตลอดจนเพื่อนๆ ของผู้ศึกษา

ท้ายสุดผู้ศึกษาขอขอบพระคุณประโยชน์ของการศึกษานี้ให้กับกรมประมง
และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผจงศักดิ์ วงษ์สง่า

พฤษภาคม 2541

คำนำ

นโยบายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้มีความสำคัญกับประชาชนเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ซึ่งรัฐมองว่าหากประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ ความหวงแหนความสนใจจะตามมา และเป็นกลยุทธ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยาวนานและยั่งยืน ซึ่งผลประโยชน์ก็จะตกแก่ประชาชนในท้องถิ่นในอนาคต

แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่มีหน้าที่ สนับสนุน ปกป้อง ไม่ได้ทำหน้าที่อย่างจริงจัง เป็นผลให้กิจกรรมนั้นต้องติดขัด หยุกลงหรือเชิงช้าลง ตลอดจนงบประมาณที่บริหารอย่างผิดพลาดใช้จ่ายงบประมาณผิดพลาดประสงค์ เป็นผลทำให้กิจกรรมที่รอกอยเงินสนับสนุนยังมีสถานการณ์น่าเป็นห่วงมากขึ้น ในบางโอกาสประชาชนร่วมมือร่วมแรงโดยไม่มีส่วนราชการเข้าช่วยสนับสนุน กิจกรรมนั้นปรากฏผลสำเร็จ ในระยะต่อมาภาครัฐก็จะนำมาอ้างว่าเป็นผลงานของตนเอง และก็จะเฉยเมยต่อกิจกรรมมากมายเหล่านั้นที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่คิดสนับสนุนช่วยเหลือ เพิ่มเติม หรือช่วยในระยะแรกต้นๆ พอหายคันไม้คันมือก็ปล่อยวางมือไม่สนใจเหมือนเดิมโดยอ้างภารกิจอื่นเร่งด่วน งบประมาณจำกัด ต้องย้ายไปปฏิบัติราชการที่อื่น คนมาใหม่ก็ไม่รู้ไม่สนใจ ได้-ตามกิจกรรมที่ดำเนินการโดยชาวบ้านก็จะอ่อนแรงลงทุกทีๆ และจะสลายไปในที่สุด

หากรัฐยังไม่ได้ดำเนินการใดที่เป็นรูปธรรมที่แน่ชัดในการขจัดปัญหา ก็ขอให้สนับสนุนในด้านกำลังใจแก่เขาเหล่านั้น ซึ่งก็ไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณหมวดใดมากมายนัก การบังคับใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือที่รัฐน่าจะเน้นให้ความสำคัญในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ ในด้านการควบคุมเฝ้าระวังและป้อมปราบการกระทำผิด

ผู้ศึกษาหวังว่าการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำของชาติไม่มากนักน้อย เพื่อรัฐจักได้มองเห็นกลยุทธ์ในการพัฒนาทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน ตลอดไป

ผจงศักดิ์ วงษ์สง่า

พฤษภาคม 2541